Mensenwerk

Verhalen over dertig jaar Noord-Hollands natuurbeleid met Peter Kant

Inhoud

1 **Waarom deze bundel over dertig jaar Noord-Hollands natuurbeleid?** *Arne Distel en Nico Jonker*
3 **Midas Dekkers**
4 **Impressies van drie keer tien jaar natuurbeleid met Peter Kant** *Arne Distel*
10 **Fluitenkruid bloeit in april** *Wim van Gelder*
15 **Grondslagennota natuur en landschap Noord-Holland** *Titia van Leeuwen en Marian Heijnis*
18 **1980-998 Peter Kant-Cor Vendrik** *Cor Vendrik*
22 **De provinciale ecologische hoofdstructuur** *Fred Hoogland*
24 **Faunabeleid: stimuleren en reguleren, en wel tegelijk** *Gerrit Walstra*
29 **Nota ecologisch beheer** *Dirk Tanger*
31 **Drie miljoen gulden en de grote stap voorwaarts in het agrarische natuurbeheer** *Walter Menkveld*
33 **Provincie Noord-Holland en Noord-Hollands Landschap *Een vruchtbare wisselwerking*** *Jos Teeuwisse*
36 **Samenwerking** *Frieda van Diepen*
38 **De onrust van 2003** *Albert Moens*
40 **Met Moens meer mans!** *Coen Verstand*
42 **Een huzarenstuk** *Bart Edel*
44 **Terugblik in 2018** *Nico Jonker*

Waarom deze bundel over dertig jaar Noord-Hollands natuurbeleid?

“Op 25 mei stop ik met werken”, met die mededeling kwam Peter Kant dit voorjaar bij zijn collega’s. Dat is een vreemd idee, want Peter is al dertig jaar bioloog bij de Provincie. Natuurbeleid zonder Peter bestaat er eigenlijk niet. Er neemt dan ook niet zo maar een medewerker afscheid van de provincie. Dat kunnen we niet zo maar voorbij laten gaan. We stelden aan Peter voor om een symposium te organiseren. Maar dat lijkt hem niets, als afscheid dan. Het moet een feest worden, waar hij rustig en ongedwongen rond kan lopen, een praatje maken met deze en gene. Een feest is natuurlijk altijd goed, maar we wilden toch iets meer tastbaars overhouden aan de periode Peter Kant.
Onder het genot van bier en wijn zijn we aan de gang gegaan om een bundel samen te stellen met verhalen, de geschiedenis, de tijdgeest waarin het natuurbeleid kon groeien. Voor Peter natuurlijk, maar ook voor de mensen die doorgaan met natuur en natuurbeleid.
Een opzet is snel gemaakt en dan maar schrijvers vragen. Dat blijkt gemakkelijk, iedereen die we om een bijdrage vragen gaat gelijk aan de slag. Op het eerste gezicht een bont palet, maar bij nadere beschouwing is de rode draad: natuurbeleid maken is mensenwerk. En Peter Kant is daarbij door de jaren heen de verbindende factor.

Studiegenoot Midas Dekkers beschrijft Peter die na een tijd van actievoeren als endoparasiet bij de overheid ging werken. Arne Distel heeft Peters verrichtingen van nabij, maar ook met een zekere afstand, kunnen volgen. Hij geeft een overzicht van drie keer tien jaar natuurbeleid met Peter Kant, van groei naar bloei naar volwassenheid. De bijdragen daarna passen op een of andere wijze in zijn overzicht.
Hoe het eerste natuurbeleid bruisend tot stand komt beschrijft toenmalig natuurgedeputeerde Wim van Gelder, de huidige Commissaris van de Koningin van Zeeland. Minstens zo uitbundig als het in april bloeiende fluitenkruid (toeterloof in Zeeland). Titia van Leeuwen en Marian Heijnis leggen de grondslagen van het natuur- en landschapbeleid

uit: natuur is overal en voor iedereen. Toen als marxistisch betitelt, achteraf gezien waren ze hun tijd ver vooruit. Cor Vendrik, lange tijd Peters bureauhoofd beschrijft de 'sturm und drang' uit de beginperiode van het natuurbeleid. Fred Hoogland verhaalt hoe de provinciale ecologische hoofdstructuur in de steigers wordt gezet en dat doet Gerrit Walstra voor het soortenbeleid. Dirk Tanger beschrijft de betekenis van het ecologisch beheer voor de natuur buiten de geijkte reservaten en het belang van de vrijwilligers voor het natuurbeheer.
Noord-Holland heeft vaak een apart en vooruitstrevend natuurbeleid gevoerd. Een van de meest spraakmakende projecten met landelijke uitstraling is 'de drie miljoen' voor agrarisch natuurbeheer. Walter Menkveld tekent de geschiedenis op.
Het gaat niet om natuur alleen, laten we het landschap niet vergeten. Jos Teeuwisse beschrijft als toenmalig directeur van het Noord-Hollands Landschap de wisselwerking tussen provincie en zijn organisatie. Peter als wisselwachter voor het Landschap.
Dat natuurbeherende organisaties moeten samenwerken lijkt logisch, maar gaat niet vanzelf. Voormalig gedeputeerde natuur, Frieda Diepen laat dat in haar bijdrage zien.
Begin 2000 blijkt dat de realisatie van de ecologische hoofdstructuur niet snel genoeg verloopt. Het moet sneller. Gedeputeerde Albert Moens geeft een inkijkje in hoe hij dat als bestuurder aanpakt. Het draait om het 'aankijkmoment' met Peter. Projectleider Coen Verstand beschrijft hoe hij die versnelling met Albert, Peter en het PEHS team aanpakt.
Bart Edel is natuurbeherend boer in de Wormer- en Jisperveld en laat zien hoe hij met zijn buren samen met de provincie het particulier natuurbeheer landelijk op de kaart zet.
En dan, zal het lukken om de provinciale ecologische hoofdstructuur in 2018 klaar te hebben? Hoe dat gaat lukken, met inschakeling van miljoenen chinezen staat in de laatste bijdrage van Nico Jonker.

Haarlem, april 2005

Midas Dekkers

Vroeger was het beter dan nu. Gelukkig is er meer vroeger dan nu, dus dat het fout gaat is pas sinds kort. Zo had je vroeger geen milieu. Verfresten gooide je gewoon door de wasbak, je 2CV trok in een roetwolk op naar Frankrijk, had je last van beestjes in je tuin, dan zette je er de flitspuit op. Een heerlijke tijd. En toen vond Peter Kant met zijn kornuiten het milieu uit. Hij wordt bedankt.
Maar het werd wel tijd, eind jaren zestig. En plaats, zo rondom Amsterdam. Deze gemeente had besloten om net zo gelukkig te worden als Rotterdam. Goedbeschouwd was het Noordzeekanaal een soort Maas en kon je van het westelijk havengebied best een soort Europoort maken, als je maar petrochemische industrie had. Mobil Oil was al over de streep, nu moest er nog een Franse zwavelkoolstoffabriek komen: Progil. Het toneel stond klaar voor een strijd tussen David en Goliath, tussen kleine kennis en groot kapitaal.
Een handjevol biologiestudenten, de werkgroep CONGO, bood zich aan een handjevol andere tegenstanders aan als bron van kennis. Het leek of Hansje Brinkers met een mager vingertje in het gaatje van de dijk een stortvloed van ruwe olie probeerde te keren. Maar hier was geen sprake van een gaatje, hier gaapte een vacuüm. Vergeleken bij het luchtledige aan ecologisch inzicht bij de gemeente flonkerden de biologische snotneuzen als heuse geleerden. Louter gewapend met een stencilmachine wonnen Peter en zijn vriendjes de strijd. Nog jaren lang zou het westelijk havengebied de knollentuin zijn voor biologen die spontaan opschietende vegetatie bestuderen.
Wie nu tussen de oude stencils bladert, moet ze uiteen peuteren vanwege plakkend bier, een lange haar, restjes nassi, het bruin van Beerenburg. Zij zijn de stoffelijke overblijfselen van het belangrijkste ingrediënt dat de stencilmachine, naast inkt, moest voeden: pret. Boven de toon van verontwaardiging bulderde altijd de lach van Willem van Raamsdonk, begeleid door het grinniken van Peter Kant. Kom daar tegenwoordig nog maar eens om. Sommige leden van CONGO zijn actief gebleven als luis in de pels en bleven met gasmasker en spandoek de straat op trekken. Peter werd liever endoparasiet. Als een van de eersten drong hij het lichaam van de overheid binnen, her en der inwendige organen aanknagend, op weg naar de hersenen en wie weet, ooit het hart.

Weesp, april 2005

Impressies van drie keer tien jaar natuurbeleid met Peter Kant

Arne Distel

1975-1985: Het natuurbeleid vanuit het defensief stevig in de steigers gezet

"Natuur is overal" (Kant, 1982)

In 1975 komt Peter Kant bij de provincie werken als medewerker ecologie. Hij is een voorloper van een toenemende stroom van groene beleidsmedewerkers. Keurig gerangschikt in: ecologen, landschappers en recreatiedeskundigen. Ik kwam in 1982 voor de recreatie. Peter is tien jaar ouder. Peter en ik zaten toen op dezelfde kamer. Samen met Ton (waterrecreatie). Met zijn drieën in een woud van klimplanten, gadegeslagen door een enorme foto van een aap. Peter, met de aap in zijn rug, verborgen tussen metershoge dossiers.
Peter had de grondslagen van het natuur- en landschapsbeleid overtuigend op een rijtje. Hij werd daarbij stevig gesouffleerd door Titia van Leeuwen en Marian Heijnis. Een hecht natuurbolwerk. "Natuur is overal" kon Peter je dan heel innemend maar gedecideerd vertellen. Ook bestaat er geen onderscheid in belangrijkheid tussen de ene of de andere natuur.
In mijn herinnering had het natuurbeleid in deze periode een sterk defensief karakter. Daar was ook alle reden voor. Wij van afdeling III (Landelijk Gebied) fungeerden namelijk als waakhond van afdelingen I en II (Streek-en Bestemmingsplannen). Daar werden foute plannen uitgebroed voor oprukkende verstedelijking, infrastructuur en industrie. In dit tijdperk is de basis gelegd voor het provinciale beleid voor natuur en landschap zoals dat in zijn essentie nog steeds bestaat. Het sluitstuk van deze eerste periode vormde de Nota Natuur en Landschapsbeleid onder de bezielende leiding van gedeputeerde Wim van Gelder.

In deze opbouwperiode houdt een stoet nieuwe jonge medewerkers, stagiaires en vervangende dienstplichters de boel flink levendig bij de afdeling Landelijk Gebied. Ze zijn inhoudelijk gedreven. Ze gaan voor hun vak. Dat alles komt samen op de kamer van

"Ik help wel even vanavond, heb een koevoet in de auto liggen"
(Kant, 1985)

Peter, die al de nodige ervaring heeft in zijn vak en bij de provincie. Hij vindt het prachtig, geeft wijze raad en aandacht aan alle nieuwkomers. Peter is heel charmant. De damesstagiaires hadden daarbij een opvallend streepje voor.
Voor mij stonden zo rond 1980-1985 zowel mijn gezin als mijn carrière in de steigers. Ook mijn huis. Ik had het kloeke plan opgepakt om grotendeels zelf een houtskeletbouwhuis te maken. Peter legde me uitgebreid het bouwvak uit. Hij had een schat aan doe het zelf ervaring met zijn houten huis in Amsterdam. Elke avond was ik als bouwvakker aan het werk. Even niet goed nagedacht. Een muur staat twintig centimeter verkeerd. Veel gepieker of ik die muur wel durf te verzetten. Ik leg het aan Peter voor. Zegt hij doortastend: *"ik help wel even vanavond, heb een koevoet in de auto liggen"*. Het huis staat nog steeds als een huis.

1985-1995: Natuurbeleid in het offensief

De PEHS zet het natuurbeleid op de kaart.
Het natuurbeleid evolueert in deze periode van defensief naar offensief. De Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS) uit 1993 blijkt hiervoor een machtig instrument. De PEHS beoogt de bestaande natuurgebieden uit te breiden met nieuwe natuur en deze onderling te verbinden via ecologische verbindingen. Er is ook "wit gebied". Dat moet heftige discussie hebben opgeleverd, want het is toch een andere benadering dan "natuur is overal".
Ik deed in deze periode samen met economen, planologen en stedenbouwers onderzoek naar de concurrentiepositie van de Randstad. Om het een beetje overzichtelijk te houden noemden we natuur, landschap en recreatie allemaal groen. Groen blijkt ineens een belangrijke vestigingsfactor in het kader van de internationale concurrentiepositie. Groen in de buurt maakte de huizen 15% meer waard. Daar moesten we vanzelfsprekend zuinig mee zijn. Nieuwe ideeën komen op: rood betaalt voor groen, publiek private samenwerking, groene bedrijventerreinen, nieuwe landgoederen. Binnen de recreatiesector werd ineens gesproken van product-markt-combinaties. Voor mij was er sprake van een nieuwe tijdgeest. Ik kan me voorstellen dat Peter in die tijd gegruwd moet hebben van dit jargon. Maar ik kan me geen heftige discussies herinneren, die vergelijkbaar zijn met het debat over de

grondslagen van het natuurbeleid uit de vorige periode. Marian en Titia hadden een nieuw debat misschien wel aangezwengeld, maar zij hadden inmiddels gekozen voor carrière in Zwolle en Den Haag.

"Je mag chocomel bestellen wat je wilt" (Kant, 1992)

In 1992 wordt Peter vijftig. Hij heeft een café in Amsterdam voor een avond te leen gekregen van vrienden. Hij hielp ze met verbouwen (handig zo'n koevoet). Het café puilt uit van vrienden en collega's. En kinderen! Onze Jasper van vijf vraagt aan Peter of hij zelf mag bestellen. Peter zegt met volle aandacht voor het kleine ventje: "je mag chocomel bestellen wat je wil en ook cola tappen". Jasper heeft gelukkig een sterke maag. We hadden die avond geen kind meer aan hem. Koud uit Koedijk, nooit in een stadscafé geweest en dan ineens zelf mogen tappen. Jasper heeft het er nu nog over. Peter heeft een groot hart voor kinderen.

1995-2005: nadruk op uitvoering, strak gepland maar ook pragmatisch

Planning en control.

In deze periode speelt de dreigende concurrentie van de stadsregio Amsterdam en de lage opkomst bij de provinciale verkiezingen. Bij de provinciale bestuurders ontstaat een hevige aandrang om steviger op de burger betrokken te zijn. We moeten beleid ook echt uitvoeren, integraal, bottum-up en gebiedgericht. Volgens 'SMART' gestelde doelen. De touwtjes van de Planning en Control worden stevig aangetrokken. Het format-denken doet zijn intrede met voortgangsformulieren en voortgangsgesprekken. Een nieuwe tijdsgeest openbaart zich.

"Bazen moeten er ook wezen" (Kant, 2001)

Peter en ik worden tijdens de reorganisatie van1998/1999 benoemd tot senior beleidsmedewerker natuur landschap, openluchtrecreatie (NLO). Onze taak is sturing te geven aan de beleidscyclus NLO. De PEHS is een krachtig concept. Maar het tempo van de uitvoering moet verdubbeld om de doelen op tijd te halen. Een natuurteam, met uiteraard Peter Kant wordt samengesteld om dit te realiseren. Ik wordt gevraagd als teamleider. Lichtelijk opgelaten vraag ik aan Peter hoe hij daar tegenover staat. Mijn beeld van hem was nog steeds als vanuit de Provotijd: tikkeltje recalcitrant, anarchistisch. Zijn ontwape-

nende antwoord was: “dat werk moet ook gebeuren, bazen moeten er ook wezen”. Niet cynisch, maar welgemeend. Het format-leed heb ik hem zoveel mogelijk bespaard.

“Dat klopt Albert, maar het zit nog iets anders in elkaar dan jij denkt” (Kant, 2004)

Peter is een meester in het leggen van een verbinding tussen het dertig jaar oude natuurbouwwerk dat soms in betonnen regelgeving lijkt te zijn gegoten en de wens van de gedeputeerde om het eens geheel anders te bekijken. Een ragfijn spel tussen het weten van de ambtenaar-adviseur en het willen van de bestuurder-politicus. s’ Avonds met gedeputeerde Moens en onze natuur- collega’s en die van de DLG bomen we door over de versnelling van de PEHS met voorfinanciering en met inschakeling van particulieren. Inspirerende discussies met zijn allen aan de lange tafel in de gedeputeerdenkamer. Met gehaktballen, flip-over, stiften, kaarten van de PEHS en de begrenzingenplannen. Albert weet na verloop van tijd hoe het zit en kijkt ter bevestiging om zich heen. Dan kun je er op wachten. Peter, lichtelijk voorover gebogen zegt dan op innemende wijze: “dat klopt Albert, maar het zit toch nog iets anders in elkaar dan jij denkt ”. Peter legt dat dan geduldig uit. Pas als dit ritueel zich heeft voltrokken kun je er op vertrouwen dat alle input voor een goed besluit geleverd is.

Pragmatisch uitvoeren

De laatste tijd staat een pragmatische aanpak van de uitvoering voorop. Gaat het met de PEHS niet linksom, dan gaat het maar rechtsom. Verwerven of particulier beheer? Beide kan. Moeten we tot aan de keukentafel bij de boer? Dan doen we dat! Flankerend beleid nodig? Dan komt dat er. En het werkt. Moens aan de keukentafel bij boeren in Bergen. Peter bij de boeren in het Wormer- en Jisperveld en Varkensland. Deze aanpak leidt tot succes. Blijkt uniek in Nederland. Allemaal mensenwerk. Peter houdt hiervan.

De Nieuwe Natuur Nota die alle bestaande en toekomstige nota’ s overbodig maakt?

Het twintig jaar oude monument van de Nota Natuur en Landschap heeft er in de loop van de tijd heel wat aanbouwsels bij gekregen. Inmiddels zo’n honderd rapporten. Statenleden zien door de bomen het bos niet meer. Daarom kreeg Peter eind 2004 het verzoek om samen met een aantal collega’s al dat natuurbeleid in samenhang te beschrijven. In twintig kantjes met veel schema’s en plaatjes (geheel volgens de tijdgeest). Ik vreesde

de nodige terughoudendheid. Al dat moois uit die oude nota's tot de essentie terug te brengen of zelfs weggooien. Mijn vrees bleek ongegrond. De kunst van het weglaten lukte in dertig kantjes. Dat is knap, want het zijn grotendeels Peters eigen geesteskinderen. Het is 27 april, de Nieuwe Nota Natuur wordt met lof ontvangen in de statencommissie. Statenlid Ton van de Meche spreekt van een prachtige nalatenschap van de heer Kant. Peter dankt voor de complimenten met de aantekening dat hij nog niet aan doodgaan denkt.

30 jaar Peter Kant en het natuurbeleid en hoe nu verder?

Natuurbeleid is mensenwerk

Dertig jaar natuurbeleid, opboksend tegen onstuimige verstedelijking en de intensivering van de landbouw. Met de komst van de PEHS kwam het offensief. De uitvoering is nu in volle gang, pragmatisch. Het natuurbeleid staat inmiddels aardig volwassen op de kaart, beschermd door wetten en Europese richtlijnen. Projectontwikkelaars en sommige bestuurders krijgen zelfs last van al die natuur. Zandhagedissen en rugstreeppadden maken veel emoties los. Van de natuur mag niks meer, zeggen ze. Ik vind dat wel mooi. Een teken dat het natuurbeleid serieus werkt. De rollen worden na dertig jaar een beetje omgedraaid. Dit moeten we wel vasthouden. Zolang onze samenleving blijft bouwen en asfalt aanleggen zullen er bedreigingen op de natuur afkomen.

Hoe vullen we het gat dan dat Peter met al zijn kennis achter laat? Misschien valt dat gat wel mee. Zijn kennis, ervaring en visie heeft Peter namelijk altijd overgedragen aan zijn collega's en bestuurders en aan betrokkenen van bijvoorbeeld de natuurorganisaties. Peter was de rode draad binnen de lerende organisatie van het natuurbeleid. Hij had daar een gave voor, versterkt door zijn ervaring als docent biologie aan de Pedagogische Academie in het begin van zijn carrière.

Natuurbeleid was voor Peter mensenwerk. Daarbij scheen de natuur zelf op de tweede plaats te staan, al was dat natuurlijk niet echt zo. Mensenwerk gold voor Peter ook buiten de kantooruren als er ergens verbouwd moet worden of als een collega ernstig ziek is. Mensenwerk, daarin is Peter voor mij uniek en onvervangbaar.

"Op 25 mei stop ik echt, want op 26 mei ga ik naar Alaska" (Kant, februari 2005)

In de nieuwe natuurnota heeft Peter ons de lijnen naar de verdere toekomst meegegeven. Het beheer wordt het thema van de toekomst. We hebben ambitieuze natuurdoelen, maar er is sprake van te weinig geld voor het beheer, veel verschillende beheerders, bureaucratische regelingen, een versnipperde aansturing. In een bestuurlijk overleg komt dit onderwerp aan de orde. Een heel belangrijk maar gevoelig vraagstuk vindt een ieder. Iemand stelt: "voor zoiets zou je geneigd zijn een extern adviseur in te huren, die natuurlijk wel precies moet weten waar het in Noord-Holland om gaat". Het hele gezelschap kijkt naar Peter. Peter zwijgt op zijn bekende innemende wijze. Volgens mij wil hij nu maar twee dingen: genieten van zijn kleindochter Sascha en naar Alaska.

Koedijk, april 2005

Fluitenkruid bloeit in april

Wim van Gelder

Bij de collegevorming van 1978 werd de portefeuille Natuur en Landschapsbescherming, Openluchtrecreatie (NLO) afgescheiden van de portefeuille Ruimtelijke Ordening (RO). Wim van de Knoop had de beide portefeuilles in de periode 1974-1978, maar de combinatie van de tijdsconsumerende NLO portefeuille met de in belang toenemende RO-portefeuille vormde een te grote werkbelasting. Vooral de openluchtrecreatie met de vele recreatieschappen vroeg een grote inzet van tijd. De provincie vervulde immers het voorzitterschap van zes recreatieschappen (Spaarnwoude, Twiske, Groengebied Amstelland, Waterland, Alkmaardermeer en Geestmerambacht) en was daarnaast betrokken bij het beheer van de landgoederen, het Gooisch Natuurreservaat, het Noord-Hollands Landschap en van het Noord-Hollands duinreservaat.

In oktober van 1978 trad ik als gedeputeerde voor de NLO portefeuille tussentijds aan als vervanger van fractiegenoot Jan Achterstraat. Een 36-jarige Amsterdamse econoom afkomstig uit het op de landbouw georiënteerde CDA werd verantwoordelijk voor de Noord-Hollandse Natuur- en Landschapsbescherming. Wat zou dat worden? Enige terughoudendheid tegenover mijn persoon was wel op zijn plaats. Ik wist meer over zeegaande vervoerstromen en regionale economische vraagstukken dan van de benaming van wilde planten of vogels. Het Noord-Holland benoorden Amsterdam doorkruiste ik van tijd tot tijd om naar mijn favoriete eiland Terschelling te gaan maar enige landschappelijke differentiatie was mij tijdens die reizen niet echt opgevallen. Voor mij was Noord-Holland boven het IJ een platte groene pannenkoek.

Hoe wordt met deze magere uitgangssituatie invulling gegeven aan de functie van gedeputeerde NLO? Mager, vanuit de groene invalshoek gezien natuurlijk.
Laat ik maar meteen kort door de bocht mijn beleving van de periode weergeven. Ik heb genoten van de functie. Ik raakte gefascineerd door de verschillende aspecten van het beleid. In die veertien jaar (1978 –1992) heb ik als Noord-Hollandse gedeputeerde veel

geleerd over natuur en landschap. Mijn werk werd mijn hobby. Ik heb in die jaren een liefde voor de natuur ontwikkeld en de informatie over het landschap als boeiend leren waarderen. Ik ben mij er van bewust dat de enthousiaste bijdrage van vele provinciale medewerkers daarbij van onschatbare waarde is geweest. Ik heb veel van hen geleerd. Ik werd een gedreven verdediger van het beleid. En, het komt meer voor bij bekeerlingen, ik werd een ijverige zendeling, in sommige ogen zelfs een overijverige zendeling.

Bij Peter Kant heb ik natuurlijk ook veel mogen opsteken van de groene kant van Noord-Holland. Daarbij is een simpel feit in mijn geheugen gegrift. Tijdens een van de vele werkbezoeken vertelde hij mij: “Fluitenkruid bloeit in april”. De opmerking moet op mij een diepe indruk hebben achtergelaten want, wanneer ik in de binnenduinrand van Walcheren langs het overdadig aanwezige fluitenkruid fiets, moet ik altijd even aan die wellicht terloops gemaakt opmerking van Peter Kant denken. Al wordt dat in Zeeland verwoord met “Toeterloof bloeit in april”.

Het natuurbeleid was in de periode 1978-1992 sterk in verandering. Zo verschoof het van de bescherming van enkele selectieve natuurgebieden, voornamelijk door middel van de aankoop van natuurterreinen naar een ‘Natuur is overal’ benadering. Bovendien ontstond een groeiend besef dat het beleid met meerdere instrumenten kon worden gerealiseerd. De ruimtelijke ordening, het milieu- en waterbeleid, de inschakeling van particulieren. Zelfs in het kader van ecologisch beheer ontstond de gedachte dat natuur ook ontwikkeld kon worden.Niet dat al deze veranderingen van inzicht door iedereen gedeeld werden. Zo ontstonden er binnen het provinciale apparaat verschillende stromingen onder andere tussen de toenmalige PPD en de griffie.De PPD-chef Evers betitelde eens in een stafoverleg zijn tegenhanger bij de griffie als ‘zandhaas’ waarmee hij hem op beleefde wijze verweet alleen maar duinen, bos en heide als natuur te beschouwen.

Heel illustratief voor de veranderingen in het denken vind ik de veranderde betekenis die aan het water in het NLO-beleid wordt gehecht. In de eerste jaren werden bijvoorbeeld bij aankopen in Waterland de waterpartijen als een noodgedwongen bijkomstigheid en als een extra kostenpost in de beheerslasten gezien. Later groeide het besef dat de kwaliteit

van het water een belangrijke conditie was voor de kwaliteit van het groen. Om weer wat later het water en het leven daarin als natuur in zichzelf te beschouwen. Wanneer waterbeheer in dienst wordt gesteld van het natuurbeleid, met bijvoorbeeld het herstel van duinrellen, breekt de periode aan waarin de natuurbescherming en de waterschappen dichter bij elkaar kwamen. De waterschappen traden nu op als heuse groene actoren. Midas Dekkers sprak er zijn verbazing over uit tijdens de uitreiking van een ecologische prijs aan het waterschap De Waterlanden. Maar de ontwikkeling zette zich door, de waterschappen waren in toenemende mate actief in het natuurbeheer. Ze ontwikkelden in hun beheersgebieden langs de waterpartijen plas- en draszones. De bouw van een stekelbaarsjeshevel om de foerageergebieden van lepelaars te vergroten was een gedenkwaardige gebeurtenis.

Het is ook de periode waarin de gedachten van kritisch faunabeheer en kritisch bosbeheer in het beleid worden geïntegreerd. In het Spanderswoud worden bomen omgetrokken om het bosmilieu dynamischer te maken. De Stichting Duinbehoud promoveert van protesterende actievoerder tot bondgenoot voor het duinbeheer. Zelf heb ik later jarenlang het penningmeesterschap mogen vervullen van de European Union of Coastal Conservation (EUCC) het Europese equivalent van de St. Duinbehoud.

We brachten uiteenlopende aspecten van het natuurbeleid onder de aandacht. Met het rapport over de Muurplanten werden blijkbaar de toenmalige grenzen van het beleid bereikt. De ridiculiserende opmerkingen in dagbladen en zelfs in onze eigen provinciale personeelsblad toonden aan dat ons beleid nog niet overal als vanzelfsprekend werd ervaren. Bij herhaling werd ons de ‘geestige’ vraag gesteld, of binnenkort het provinciale rapport over muurbloempjes zou verschijnen.

Werd het natuurbeleid niet altijd met begrip ontvangen ook de Landschapsbescherming ondervond weerstand. De strijd tegen de reclameborden kwam regelmatig onder vuur te liggen. Is een enkel bord nou echt zo erg? Werkbezoeken elders in Nederland en vakanties in Europa konden mij alleen maar stimuleren de sluipende verloedering van het landschap tegen te blijven gaan, hoe lastig het soms ook uit te leggen was waarom dat

ene zielige bord in strijd met de verordening was. Precedentwerking was niet altijd voor iedereen een overtuigend argument.

In de ruimtelijke ordening verloor ik het pleidooi om de strandvlakte bij Uitgeest niet te bebouwen. De landschappelijke argumenten en mijn zorg voor een aanwezig veld dotterbloemen werd door de commissie RO, op z'n zachtst gezegd, niet gedeeld. Toen zelfs de woordvoerder van de toenmalige PPR-fractie mevrouw Quant zich tegen mij keerde en de voorkeur gaf aan het gemeentelijke woningbouwplan, werd mij duidelijk dat bij een incidentenstrijd de zachte collectieve waarden het zelden zullen winnen van de harde economische private waarden. Hiermee werd het mij helder dat die afweging niet in de eindfase van een besluitvormingsproces moet worden gemaakt, maar in een veel eerder stadium op een strategisch niveau zou moeten plaatsvinden. De gedachte voor een landschapsnota werd geboren. Voor de gehele provincie zouden de landschappelijke waarden worden beschreven om zo in een vroeg stadium ongewenste ontwikkelingen te voorkomen. Een nota die door stedenbouwkundige, ambtenaren ruimtelijke ordening geraadpleegd zou kunnen worden bij het ontwikkelen van nieuwe plannen. Immers het besef dat bouwen in de duinen echt niet kan, is ook met de jaren gemeengoed geworden.
De Landschapsnota is er gekomen. Een prachtig ambtelijk werkstuk

Het nieuwe beleid werd zichtbaar met een prachtig boek over het Noord-Hollandse landschap dat ter gelegenheid van het 25 jarige bestaan van Het Noord-Hollands Landschap verscheen. Deze provinciale natuurbeschermingsorganisatie werd uitgenodigd om zich verantwoordelijk te weten voor het gehele landschap van de provincie. De provincie subsidieerde een wervingscampagne om tot een grotere aanhang te komen. Met succes, het aantal donateurs steeg van 1.100 naar meer dan 25.000 en later zelfs naar 45.000!

De introductie van de grote grazers. De versterking van de biotoop van de ringslang. Vrijwillig landschapsbeheer met het wilgenknotten, de herintroductie van hoogstam fruitbomen en het maaien van verwaarloosde rietpartijen. Het Nationaal Landschap Waterland dat in weerwil van de grote weerstand in de rest van Nederland wel een succes werd. De goede samenwerking met het ministerie. De herinneringen blijven me

bestormen terwijl ik achter de computer mijn mijmeringen probeer af te sluiten. Mijmeringen die ik met een goed gevoel oproep en waar ik met enige nostalgie op terugkijk. Het zijn goede herinneringen, natuurlijk omdat het om intrinsiek waardevolle zaken gaat, die ik nogal eens mis bij de landelijke discussie over waarden en normen. Maar ook omdat ze gebaseerd zijn op goede samenwerking, gedeeld enthousiasme en mijn bewondering voor de kennis van medewerkers.

Ik stel het op prijs om via dit artikel een compliment aan Peter Kant en de zijnen te maken.

Middelburg, april 2005

Grondslagennota natuur en landschap Noord-Holland

Titia van Leeuwen en Marian Heijnis

'Natuur is overal' was de rode lijn in de Grondslagennota natuur en landschap, die Peter begin jaren tachtig samen met ons voor de provincie Noord-Holland schreef. Een verhaal waarop de latere Nota natuur en landschap gebaseerd werd. De 'natuur is overal' lijn was gekoppeld aan het beginsel dat natuur ook voor iedereen toegankelijk en bereikbaar moet zijn. Dit deed de toenmalige PvdA gedeputeerde Van der Knoop de verzuchting ontvallen: "dit is een marxistisch stuk".

Marxistisch of niet, het waren wel grondslagen en voor die tijd ook belangrijke grondslagen. Het was een filosofie die begin jaren tachtig niet breed gedeeld werd in ecologenland en ook niet in de landelijke politiek. Natuur was toen ook nog sterk iets om hekjes omheen te zetten. Iets speciaals voor ecologen, waar bijzondere soorten beschermd konden worden, die een hoge 'waarde' hadden en vooral ook 'zeldzaam' waren. De natuur in de stad, de natuur buiten de beschermde gebieden, was niet de 'waardevolle zeldzame soorten natuur'. En volgens de ecologische hardliners, zelfs nauwelijks 'natuur' te noemen.'
Voor 'het landschap' gold een soortgelijk verschijnsel: landschappen kregen door landschapsdeskundigen het predikaat waardevol opgespeld en werden verheven tot Nationale Landschapsparken. Dorpssilhouetten werden visueel gewaardeerd en bij het predikaat 'waardevol' beschermd oftewel bevroren.

De Grondslagennota brak met die benaderingen van natuur en landschap. We hadden dan ook een 'eigen benaderingswijze' in onze nota. 'Drie aspecten' stonden daarin centraal: aandacht voor het hele oppervlak van de provincie waarbij verweving van functies een belangrijk aspect vormt; inbreng van natuur- en landschapsgegevens in de beleidsvorming in de vorm van op situatie en plaats gerichte beschrijvingen; en bovenal het bij het beleid betrekken van het gebruik dat de bevolking maakt van natuur en landschap en de ervaring die zij daarbij heeft, alsmede de betekenis die zij daaraan hecht.

We hadden zowaar een hoofddoelstelling: ‘Het bevorderen van de natuurlijke en landschappelijke verscheidenheid en samenhang in Noord-Holland, zoals die op verschillende schaalniveaus zijn te onderscheiden’. En die hoofddoelstelling moest gerealiseerd worden langs een directe en een indirecte weg. De directe weg omvatte de regelgeving, het beheer, de beheerscontracten en de subsidiëring. De indirecte weg sloot, zoals zo mooi werd geformuleerd, aan bij de voorwaardenscheppende doelstellingen.

De voorwaardenscheppende doelstellingen omvatten de zorg voor milieu, ruimte, tegengaan onomkeerbare processen, zuinigheid met energie en grondstoffen, doelmatig gebruik hulpbronnen en het verbreden van het maatschappelijk draagvlak voor een verantwoord gebruik van de natuur.

Het was een mooie nota. En misschien doelde Van der Knoop met zijn ‘marxistische’ duiding, wellicht onbedoeld, op onze dogma’s. Want we hadden onze lijnen, maar ook de termen die absoluut vermeden moesten worden. Termen die indertijd ons inziens teveel gemeengoed waren onder ecologen en landschapskundigen en daarmee aan betekenis hadden ingeboet. We gebruikten niet de term ‘zeldzaam’, ook niet de term ‘uniek’ en zeker niet de term ‘waardevol’. Dat waren de termen van de ons inziens verouderde vaklui die pretendeerden de wijsheid over natuur en landschap in pacht te hebben. Zij hadden het over ‘hun’ natuur en landschap. Wij stelden daar onze (eigen)wijsheid tegenover. Die was zonder waarden en zeldzaamheid en vol van de natuur die er is voor en van iedereen.

Voor de planologie, de werkgever was immers de Provinciale Planologische Dienst, betekende deze benadering dat afwegingen van bestemmingen van gebieden niet van een leien dakje gingen. Elk gebied had immers zijn eigen natuurlijke en landschappelijke betekenis (geen waarde), die steeds op zich bekeken en beschreven werd. In die tijd was de milieuwaardering populair. Door middel van toekenning van waarden en getallen werden gebieden onderling vergelijkbaar gemaakt, kon het ene gebied ecologisch hoger scoren dan het andere en daarmee kon het ene gebied behouden worden en het andere volgebouwd.

Van deze benadering was de grondslagennota wars. Biologen en landschappers moeten niet gaan bepalen welke gebieden in de planologische afweging opgeofferd moeten worden. Ieder gebied heeft een eigen karakter. Dat valt niet te vatten in rekenkundige handelingen waarbij appels en peren worden opgeteld en afgetrokken. Dat geeft een versimpeld en vertekend beeld van de werkelijkheid, aldus de grondslagennota.

Twintig jaar na dato is de wereld veranderd. De milieu- en landschapswaarderingen liggen diep weg in de kast. Maar de grondslagennota ook. Zou er anno 2005 met een zestig plus Peter nog weer zo'n grondslagennota geschreven worden? Waarschijnlijk niet. Maar dat zegt niets over de houdbaarheid van de principes en de rode lijn in de natuur- en landschapsbenadering van de grondslagennota. Die staat nog steeds als een huis.

Amsterdam/Den Haag, april 2005

1980-1998 Peter Kant - Cor Vendrik

Cor Vendrik

'De tijdgeest en het natuurbeleid' bij de provincie Noord-Holland in de periode dat Peter Kant en mijn persoon daarbij samen betrokken waren. Het gaat dan om de periode 1980-1998. Ruim 18 jaar. De tijd om volwassen te worden. Het antwoord op deze vraag is niet eenvoudig. Het vraagt om de ontsluiting van krochten en spelonken van het brein die inmiddels diep verzonken liggen. Ook is het onmogelijk hierbij objectief te zijn. Ondanks de afstand in de tijd, waardoor het beter mogelijk is er objectief en neutraal naar te kijken, ontkom je er niet aan het eigen gevoel en opvatting daarin te laten doorklinken.

1980 en het daarop volgende decennium zijn voor het natuurbeleid de periode van 'strurm und drang'. De basis daarvoor was in de voorgaande periode gelegd. Nederland kende in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw een stormachtige economische en ruimtelijke ontwikkeling. Nieuwe wijken en steden werden gebouwd. Omvangrijke bedrijfsterreinen, zoals (lucht)havens, werden aangelegd. Het verkeer en de wegen breidden zich drastisch uit. De bevolking groeide als kool. Voor 2000 werden twintig miljoen inwoners verwacht. De befaamde 'tweede nota ruimtelijke ordening' van het rijk uit de midden jaren zestig probeerde hieraan richting te geven. Voor het eerst naar de aanleg van de werkgelegenheidsprojecten Amsterdamse Bos en Kralingen Hout in de crisisjaren dertig werden grote groen elementen van formaat geprojecteerd. Voor Noord-Holland waren dit Spaarnwoude en Twiske. Groenelementen voor de recreatie, maar toch. De aanleg hiervan werd door de provincie Noord-Holland tezamen met het Rijk, de gemeente Amsterdam en andere gemeenten snel ter hand genomen.

Stond Recreatie en de aanleg van nieuwe terreinen inmiddels in het brandpunt van de belangstelling, dit kon zeker nog niet van Natuur en Landschap worden gezegd. Het streekplan Zuid-Kennemerland van 1971 laat een reeks van nieuwe wegen zien, zoals ringwegen om Zandvoort en Haarlem, dwars door natuurgebieden om de bereikbaarheid van het strand te verbeteren. Gelukkig is het er nooit van gekomen. Het rapport van de

‘Club van Rome’ over ‘de grenzen van de groei‘ en de oliecrisis van 1973 vormen hierin een omslagpunt. Men ging zich kamerbreed bedenken dat het op deze manier niet langer door kon gaan. Niet alleen moest de bestaande Natuur en het Landschap beter beschermd worden maar ook moest nieuwe natuur ontwikkeld worden. In de tweede helft van de jaren zeventig kwam het zogenaamde Relatienotabeleid van de grond en werd de eerste beleidsecoloog, in de persoon van Peter Kant, bij de Provinciale Planologische Dienst te Haarlem aangesteld. Toch was bescheidenheid in deze periode nog troef. Zo bevatte de strategisch zeer belangrijke nota over de ruimtelijke ontwikkelingen in Noord-Holland van 1977 slechts een halve pagina over Natuur en Landschap. Desalniettemin gingen de ontwikkelingen eind jaren 70 en begin jaren 80 razend snel. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen;
-allereerst een maatschappelijk en politiek klimaat dat grote waarde hechtte aan natuurbehoud en ontwikkeling,

- hieruit voortkomend een aantal gedreven bestuurders: Roel de Wit, Willem van de Knoop, Wim van Gelder, Frans Tielrooy en Frieda van Diepen,
- de vorming van een hecht en bekwaam team van ecologen en landschapkundigen die redelijk pragmatisch te werk gingen,
- een forse uitbreiding van de financiële middelen,
- een breed draagvlak bij verwante beleidsterreinen zoals de ruimtelijke ordening, recreatie en waterbeheer,
- de jaarlijkse vastlegging van de stand van de natuur met de milieu- en natuurinventarisatie.

Deze verschillende factoren zorgden in combinatie met elkaar voor een geweldige dynamiek en dadendrang. Op papier maar bovenal daadwerkelijk in het veld. Peter Kant was daarbij zowel de spil als de spin in het web. Peter is gestart met de streekplannen te voorzien van een uitgebreide natuur- en landschapsbeschrijving en dito beleidsbepaling. Te beginnen met streekplan Amsterdam-Noordzeekanaalgebied in 1979. Al spoedig gevolgd door het streekplan voor Noord-Kennemerland. De impact hiervan op andere beleidssectoren en in het bijzonder op de bestemmingsplannen was en is zeer vergaand. Het relatienotabeleid kwam snel van de grond. Te beginnen met de veenweidegebieden in het midden van Noord-Holland. In de aankoop van landbouwgronden en het sluiten van

beheersovereenkomsten is Noord-Holland in vergelijking met de andere provincies jarenlang koploper geweest. De aankoop van bestaande natuurgebieden en de openstelling daarvan liep als een trein. Overigens had de provincie Noord-Holland daarin al een lange traditie. Te beginnen met de duinterreinen voor de waterwinning en de veiligstelling van de heidegronden in het Gooi begin vorige eeuw. Zelfs in de crisisjaren van de jaren dertig ging dit onverminderd door.

De collega's die de aanleg van de nieuwe recreatiegebieden regelden waren bondgenoten om natuur in deze gebieden maximaal de ruimte te geven. Zo is het juweel Twiske ontstaan, het gebied Dijkland binnen Spaarnwoude agrarisch gebleven en kregen ook binnen de andere groengebieden zoals Geestmerambacht, Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Amstelland en Landschap Waterland natuur en landschap maximale aandacht en invulling.
Begin jaren tachtig ging de provincie Noord-Holland als eerste in Nederland, in aanvulling op het gemeenschappelijke beleid met het Rijk, een eigen actief natuur- en landschapsbeleid voeren. De basis daarvoor was neergelegd in de nota ecologisch beheer. Gewraakt auteur was Peter Kant. De discussie over de vraag welke dienst verantwoordelijk was voor de uitvoering van dit beleidsonderdeel, Planologische Dienst, dan wel Provinciale waterstaat, speelde hoog op. Al spoedig telde de provincie vele tientallen projecten door de gehele provincie. In de ogen van het Rijk 'bloempotten'. Naast de daadwerkelijke natuurwaarden die het schiep was het vooral succesvol in de doorwerking die het had in de geest en daden van de bestuurders en medewerkers van gemeenten en waterschappen. Inmiddels was de Stichting Vrijwillig Natuur en Landschapsbeheer gevormd die zich actief inzette om achterstallig onderhoud ongedaan te maken. De Stichting Noord Hollands Landschap werd door de provincie gestimuleerd zijn vleugels uit te slaan. In korte tijd slaagde zij er in haar ledental van tweeduizend naar veertig duizend te brengen. En last, but not least, zag voor het eerst in de geschiedenis van de provincie Noord-Holland een alles omvattende Beleidsnota Natuur en Landschap het licht. Kortom alles was in deze tijd mogelijk. Alles werd opgepakt en gebeurde ook daadwerkelijk en in het algemeen met veel succes.

Maar naar de jeugd, de tijd van Sturm en Drang, komt de volwassenheid. Trots en zelfbewust zetten Rijk en Provincie eind jaren tachtig, begin jaren negentig de Ecologische Hoofdstructuur op de kaart. Een daad met veel ambitie om natuur weer een volwaardige plaats binnen Nederland en Noord-Holland te geven. Volgens de toenmalige planning zou deze nu in het jaar 2005 voltooid moeten zijn. Helaas zijn wij daar nog ver van af. Het beleid staat nog altijd redelijk recht overeind. Maar er staken forse tegenwinden op. De boeren organisaties waren steeds minder bereid om onvoorwaardelijk hun medewerking aan deze zaak te geven. De reeds hoge grondprijzen stegen verder door naar astronomische hoogten. Het politieke vuur ging in zijn algemeenheid, maar met name in Den Haag, op een sudderplaatje. De bestuurlijke en ambtelijke organisatie binnen de provincie werd er ook niet beter op. Kortom het werd winter en het leven van alle dag nam zijn beloop.

Peter heel verstandig om eind mei zonnige oorden op te zoeken. Maar eigenlijk kan je, zolang de PEHS niet af is, nog niet weg. De garantie voor een lang leven. Want zonder enige twijfel zullen weer betere tijden aanbreken. Het gaat je goed en bedankt voor jouw integriteit, collegialiteit en onvoorwaardelijke trouw.

Aerdenhout, april 2005

De Provinciale Ecologische Hoofdstructuur

'Aan de kant voor Peter Kant'

Fred Hoogland

Als vers afgestudeerd bioloog trad ik precies vijftien jaar geleden in dienst bij de provincie Noord-Holland en maakte kennis met Peter. Het beeld van Peter in die tijd staat me nog helder voor de geest. Met de shag, gerold tussen de vergeelde vingers en kromme rug zat hij daar. Zijn warrige haren leken al jaren geen kam meer te hebben gezien. Zijn gebronsde gelaat onthulde een buitenleven buiten het leven op kantoor. Zijn kalme, maar besliste spreekstijl deden een natuurlijk overwicht vermoeden. Ik dacht aan charisma door een combinatie van aangeboren en verworven eigenschappen.

Ik moest gelijk denken aan de alfaman, zoals die in chimpanseegroepen voorkomt. De natuurlijke leider. De vergelijking werd op gang geholpen door de levensgrote poster van twee elkaar achtervolgende chimpansees op zijn kamer. Maar de vergelijking maak ik ook doordat Peter zich voor mij openbaarde als een soort goeroe temidden van volgelingen binnen en buiten de provinciale organisatie. Het was een club mensen, politiek links georiënteerd, wars van strak gekamde haren en nette pakken, sociaal op elkaar gericht en met een enorme passie voor natuur, waar ik als volstrekte outsider binnenkwam.

Al snel bleek dat Peter ook buiten de 'inner circle' van zijn groep ideeën had die niet alleen de groep, maar ook de organisatie ver ontstegen en duurzame waarde bleken te hebben. Dat is mij vooral bijgebleven door de plannen voor een provinciale ecologische hoofdstructuur, die ik samen met hem heb vormgegeven.

In 1990 werd het Natuurbeleidsplan geïntroduceerd door het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Het Natuurbeleidsplan had als belangrijk vernieuwend concept een zogenaamde 'ecologische infrastructuur' voor Nederland ontwikkeld. Gebaseerd op de theorie dat dierpopulaties een grotere kans op overleven hebben in gro-

tere en met elkaar verbonden gebieden werden alle natuurgebieden in Nederland vastgelegd en denkbeeldig verbonden door uitbreidingen en ecologische verbindingszones die door middel van natuurontwikkeling op landbouwgrond gestalte moesten krijgen.

Peter vond dat de Ecologische Hoofdstructuur van Nederland, als je de Noord-Hollandse situatie bekeek, niet ver genoeg ging. De gebieden waren te klein en hij was bang dat de toen nog waardevolle natuur verloren zou gaan buiten de door het Rijk bestempelde kerngebieden. Hij dacht daarbij ook en vooral aan natuurwaarden die verweven zijn met cultuur, zoals de weidevogels en bijzondere flora in agrarisch grasland en de bijzondere levensgemeenschappen die samen kunnen gaan met recreatiegebieden, wateren, landgoederen en heidevelden en de forten van de Stelling van Amsterdam.

Maar Peter vond ook dat zijn concept van natuurbehoud en -ontwikkeling helder en begrijpelijk moest worden gemaakt, omdat dat de kans op succes zou vergroten. Om die reden werd de Noord-Hollandse natuur verdeeld in tien deelgebieden of deelsystemen, zoals de 'duinen', 'veenweiden' en 'ecologische verbindingszones'. Ieder gebied werd treffend beschreven in drie onderdelen: een optimumbeeld, de huidige situatie met de knelpunten en een realistisch streefbeeld. Belangrijker nog waren de illustraties: vogelvluchtschetsen en doorsnede-tekeningen van huidige en toekomstige situatie, mooie foto's en een voorbeeld van een geslaagd project.

Het beleid dat Peter voorstond was geen duidelijke keuze voor procesbeheer of juist patroonbeheer. Het deelgebied kreeg steeds de doelstelling die het verdiende. Maar Peter schuwde de in die tijd soms nog wat revolutionair geziene denkbeelden niet. Zo moest er in de recreatiegebieden ruim baan worden gemaakt voor natuurlijke bosontwikkeling, inclusief begrazing door runderen of paarden en dode bomen die mochten blijven staan of liggen. Als optimumbeeld voor dit deelgebied werd een treffende foto gevonden van een situatie gelijk een oerbos. Wat weinigen weten is dat deze foto werkelijk gemaakt is in Zaïre. Gelukkig dat er geen alfa-chimpansee-mannetje te zien is op de foto. Het was een grapje van onze leider: Peter.

Zaandam, maart 2005

Faunabeleid: stimuleren en reguleren, en wel tegelijk

Over Noordse woelmuizen, Ringslangen, Smienten, ganzen en nog veel meer dieren.

Gerrit Walstra

Met de decentralisatie van het natuurbeleid vanaf eind 1995 wordt de provincie met de neus op de feiten gedrukt. Het wordt menens: Noord-Holland moet kleur bekennen. Welke diersoorten krijgen een steuntje in de rug, eventueel ten nadele van andere soorten en welke soorten moeten sowieso worden gereguleerd? Reguleren is daarbij het eufemisme voor bestrijden en afschieten. In een spel met veel partijen en behoorlijk tegengestelde geesten als de Faunabescherming en de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging komt het provinciale Faunabeleid tot stand. Eind 1997 wordt het 'Uitvoeringsprogramma faunabeleid' door Gedeputeerde Staten vastgesteld, maar ook daarna blijft het roerig.

Tot aan de decentralisatie van het natuurbeleid eind 1995 kon Noord-Holland het zich veroorloven relatief vrijblijvend en op ad hoc basis uitspraken te doen over zaken als kievitseieren rapen – we zijn daar tegenstander van en bereid een spandoek bij de kop van de afsluitdijk op te hangen –, paddenpoelen en paddentunnels, knobbelzwanen en hoogspanningskabels waar vogels tegenaan kunnen vliegen. Omdat Noord-Holland over deze zaken maar beperkte zeggingskracht had was het effect relatief gering. De belangrijkste instrumenten waren subsidies voor onderzoek en stimuleringsmaatregelen of brieven naar de rijksoverheid over zaken waar we zwaar aan tilden. Dat lag al wat anders bij de discussie over de jacht in de 'eigen' natuur- en recreatiegebieden. Het provinciestandpunt van 'neen, tenzij' en alleen 'als laatste redmiddel' kon in dit geval daadwerkelijk tot uitvoering worden gebracht middels het (mede) eigenaarschap van terreinen (en daarmee van de jachtrechten) en in een soort minnelijke ruzie met de jagers en met het Ministerie van LNV.

Maar toen werden we (mede) verantwoordelijk en moesten we opschrijven wat we echt wilden. Immers in interprovinciaal verband hadden we elkaar en de Minister van LNV beloofd 'de uitvoering van het integrale faunabeleid op inzichtelijke wijze vast te leggen'.

Dat viel bij nader inzien eigenlijk niet mee. Bijvoorbeeld, omdat we echte kennis van de jachtwereld: wat zegt de wet, hoe interpreteert De Minister die, hoe interpreteert vervolgens zijn Ministerie hem weer en daarna de Jachtraad, het Jachtfonds en de wildschadecommissie en tenslotte hoe interpreteert de jagersvereniging KNJV die en de jager in het veld. Je moest altijd op je tellen passen bij gebruik van de terminologie. 'Jacht' zelf was al heel link om in de mond te nemen en 'plezierjacht' bijna dodelijk, want ook al vinden jagers jagen leuk de doctrine is, dat een jager het schieten van dieren positioneert als onvermijdelijk en van groot maatschappelijk nut: de natuur kan niet zonder en de landbouw is erbij gebaat. Jagen is je opofferen –iemand moet het dodelijke werk doen- en het is onterecht en onrechtvaardig, dat er zo'n negatieve lading omheen hangt: vooral bij 'stadsmensen', "ook al kun je die dat natuurlijk niet echt kwalijk nemen" werd er dan bijgezegd. En daarbij kwam dan nog het jachtslang: weidelijkheid, wildstand, grofwild e.d. Kortom een andere wereld met een andere taal.
Vrijwel elke bewering pro en contra van voor- en tegenstanders van reguleren en hoe dat zou moeten, was discutabel en moest worden uitgediept. Vaak bleek er geen sluitend (bewijs)materiaal, logische aanwijzing of deugdelijk onderzoek voorhanden. Emotie, levensbeschouwelijke visies, anekdote's, hear-say en 'zo is dat altijd al' werden in de strijd gegooid. (Of het Jachtfonds dreigde ons met claims.)
Toch moesten er knopen gehakt worden. Dat gebeurde soms in de harde praktijk. Op een bijeenkomst van jagers en boeren in het grensgebied van Noord- en Zuid-Holland werden beide provincies de oren gewassen over het niet toestaan van afschieten van vossen. Die werden beschuldigd van verspreiding van het zwartrandvirus in de bollenteelt. Via hun vacht zouden ze dat van bollenveld naar bollenveld verplaatsen. Mijn collega van Zuid-Holland nam toen de meeste stoom was afgeblazen het woord met een korte redenering. Hij begon met: "de boeren hier zijn allemaal stinkend rijk of allemaal gek" en voordat er iemand tussen kon komen lichtte hij dat toe met: "ik heb nog nooit één schadeclaim bij de wildschadecommissie vanuit dit gebied gezien, dus als de schade zo groot is als jullie claimen dan." en hij herhaalde zijn uitspraak. In de daarop ontstane commotie vroeg hij vervolgens welke aanwezige boeren thuis eigenlijk een kat hadden of wellicht vergezeld van een hondje aan de arbeid gingen. En het werd toen heel erg stil in de zaal. Dit kwartje viel heel erg hard. Waarna hij een onderzoeker als spreker introduceerde die

beknopt uitlegde wat voor nuttig dier de vos toch was bij het bestrijden van voor de bollenteelt lastige dieren als muizen en insecten. Over het zwardrandvirus in relatie tot vossen werd daarna niets meer vernomen.

Maar ook aan de andere kant, die van het stimulerende soortenbeleid, viel het niet mee. Welke dieren verdienden een steuntje in de rug en wat is dan zinvol om te doen? Is herintroductie acceptabel en onder welke omstandigheden? Of – en in dit ene geval ging het dan over planten, want Noord-Hollands soortenbeleid voor planten was in 1996 niet echt aan de orde- mag je wel zaaien door natuurhooi van elders uit te strooien. Mogen andere soorten er onder lijden dat de één bevoordeeld wordt? En dat dan nog afgezien van de meer principiële opvattingen over natuur, wat is natuurlijk en wat zijn (nog) natuurlijke ontwikkelingen in een cultuur-land.

Door het hele faunabeleid heen lopen zo de discutabele rode lijnen als 'zij horen hier wel en zij niet', de maakbaarheid van natuur, aanpassing aan het natuurbeeld van de mens en de kracht van de eigen autonome ontwikkeling van de natuur en het zelfregulerend vermogen daarvan. Waar mag je je wel mee bemoeien als mens als je het over natuur hebt en waar juist niet. Moeilijke vraag, waar geprobeerd is met een pragmatische en op een zoveel mogelijk objectieve informatie gebaseerde redenering te komen tot een hitlijst van (onder bepaalde omstandigheden) te bestrijden soorten en van bevoorrechte soorten.

Met onder andere als gevolg dat de Noord-Hollandse rode lijst en de blauwe lijst het daglicht zien. Op de rode lijst, voluit geheten 'de Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare diersoorten in Noord-Holland, komende diersoorten waar het niet goed mee gaat op grond van de internationaal gebruikte (IUCN) criteria. Op de blauwe lijst de soorten waarvoor Noord-Holland (inter)nationaal gezien een grote verantwoordelijkheid heeft, ongeacht de ontwikkeling ervan. De Rode Lijst telt bij aanvang maar liefst 136 soorten, waarvan 66 broedvogel. De Blauwe lijst is veel korter, vijftien broedvogels, waaronder Lepelaar, Grutto en Purperreiger, maar ook de Knobbelzwaan en Smient. Deze laatste twee soorten staan echter in graslandgebieden te boek staan als schadeveroorzakers en daarom als te bestrijden. Op deze lijst staan verder de Noordse woelmuis en de Meervleermuis.

Uiteindelijk blijven tien soorten of soortengroepen over waarvoor aanvankelijk naast een onderzoeksbudget van 75.000 gulden 100.000 gulden beschikbaar wordt gesteld voor het treffen van soortbeschermingsmaatregelen. Van rijkszijde werden vanaf 1997 in toenemende mate middelen beschikbaar gesteld die de provincies in een onderling debat verdeelden.
Dat debat was ingewikkeld door de betrokkenheid van twaalf provincies, LNV en het aanschuiven van steeds meer soortbeschermde organisaties, zoals de vogelbescherming, vlinderstichting en de zoogdiervereniging.

Een geluk bij een ongeluk daarvan was dat in dat debat soortenbescherming en de landelijke aanpak in al zijn aspecten werd doorgespit. Dat leidde tot een heldere positionering in het natuurbeleid, landelijke prioritering en werkafspraken tussen alle betrokkenen. Zowel gezien de enorme lijst van soorten die het verdienden om speciale aandacht te krijgen als vanuit ecologische reden werd de weg (terug) ingezet om soortbescherming (meer) te gaan zien als bescherming en ontwikkeling van bepaalde typen leefgebieden. In vervolg verschenen minder beschermingsplannen voor één soort en meer voor groepen, zoals moerasvogels.

En soortenbeleid kan zeer aansprekend zijn, zelfs als een soort er niet eens meer is, zoals de Otter, die in 1986 officieel als verdwenen (dat is dus uitgestorven) te boek staat. Met name de versnippering van zijn leefgebied en de achteruitgang van de kwaliteit van leefgebieden waren daarvan oorzaak. Met een otterherstelplan, en otterproject werd de Otter naar voren geschoven als ‘ambassadeur van het aquatisch milieu’. De uitwerking van de natte verbindingen van de EHS in Noord-Holland werden in aanvang gebaseerd op de eisen die de Otter stelt. Natuurlijk zijn er veel vragen over het nut, maar dat was juist een goede aanleiding om de ver-thema’s, zoals verzuring, vermesting en verdroging waarvan veel van zijn aquatische mede-lotgenoten last hadden aan de orde te stellen én er wat aan te gaan doen.

Wat de ver-thema’s betreft, werd door Noord-Holland in de analyse van waarom het met veel gewaardeerde soorten niet goed ging één toegevoegd, die tot dan toe niet echt

onderkend was en niet echt zo benoemd. De primeur van 'verparking', was een feit (met dank aan de onvolprezen afdeling Onderzoek). Daaronder werd verstaan de toename van bossen en bosjes en de ontwikkeling van ruim opgezette nieuwbouwwijken met veel groenvoorzieningen in steden en dorpen op opgespoten relatief droge zandterreinen. Hierdoor komt een kant en klare ecologische verbinding waarvan soorten profiteren als bosuil, buizerd en havik, maar ook de egel en de vos. Verparking is minder gunstig voor soorten van een open landschap en van vochtige veenweidegebieden zoals weidevogels.

Het ideaal van faunabeleid een 'natuurlijke' integratie van soortbescherming en -regulering en samenhangende uitvoering van maatregelen op redelijke schaal bleek in ieder geval in de eerste jaren van provinciale verantwoordelijkheid te hoog gegrepen en wellicht meer iets voor de lange termijn. Met name in de cultuur-natuurgebieden zijn er veel botsingen en is de situatie complex (gemaakt?). Bijvoorbeeld in één en de zelfde polder moeten van wat als 'natuur' aanwezig is de grutto's en kieviten juist beschermd worden, de knobbelzwanen verjaagd, de ganzen gedoogd, behalve als ze er zomers zijn, want dan moeten de nesten door eierrapen juist weer worden verkleind. De slootkanten moeten worden ontzien voor de oevervegetaties, de knobbelzwanen verjaagd, tenminste als ze in grote groepen zijn, anders niet, de zwaluwen gekoesterd in de stallen, net als de kerkuilen in hun nieuwe kast en de smienten moeten weer worden verjaagd en op hazen mag sowieso worden gejaagd. Tja, leg maar eens uit dat dat echt met elkaar spoort en ook nog uitvoerbaar is.

Waar weinig discussie over was en vooral blije gezichten opleverde was dat met kleine subsidies veel vrijwilligers eindelijk hun plannen konden waarmaken voor de aanleg van Ringslang hopen, Oeverzwaluw wanden, nestvlotjes voor Zwarte sterns, paddentunnels, winterverblijven in bunkers voor vleermuizen, het plaatsen van gierzwaluwpannen, het creëren van Krabbescheervelden voor Groene glazenmakers of geschikte oevers voor Noordse woelmuizen, Waterspitsmuizen of Meerval. Dit onderdeel van het faunabeleid was meteen een succes.

Haarlem, april 2005

Nota Ecologisch Beheer

Dirk Tanger

Mijlpaal in de loopbaan van Peter. Nog maar nauwelijks bekomen van de schrik dat er meer natuurgebieden in Noord-Holland moesten komen, werd de leiding van de provincie geconfronteerd met gedachten binnen haar eigen organisatie die volstrekt nieuw waren. Peter voelde aan dat de tijdgeest rijp was voor een andere aanpak dan alleen natuur in reservaten. Natuur was en is overal, alleen het beheer zorgt er voor dat het er meer of minder is. Dus kan je iets aan dat beheer doen. En als dat lukt hoef je geen ingewikkelde discussie over reservaten, waardenkaarten, scheiden of verweven te voeren. Ambtelijk werd die tijdgeest (rond 1980) niet aangevoeld, maar de politiek, door gedeputeerde Van Gelder wel. Dus Peter kon zijn ideeën gaan uitwerken. Er kwam wat geld voor projecten, formatie en advisering. Omdat de uitvoering van de nota Ecologisch Beheer bij vrijwilligersgroepen, particulieren, burgers en recreatieschappen veel enthousiasme losmaakte, werd het een speerpunt bij nieuwe collegeonderhandelingen. De beschikbare bedragen verveelvoudigden. Er kwamen wel drie personen voor de uitvoering, er werden een paar honderd projecten begeleid en daarmee naderde het einde alweer (te) snel. Peter was bij die uitvoering al niet meer betrokken. Andere beleidsonderwerpen moest hij aanpakken. De (weer veranderde) tijdgeest begon terug te slaan. Uitvoering hoorde niet bij de provincie, de overhead is te groot en het is niet duidelijk planmatig en projectmatig op te zetten. Het beleid Ecologisch Beheer bij de provincie werd afgebouwd.

Terugkijkend blijkt dat het enthousiasme en de persoonlijke betrokkenheid bij de uitvoering en de aanpak van de nota Ecologisch Beheer tot veel resultaat hebben geleid. Om maar wat te noemen;

– Gemeenten, water- en recreatieschappen hebben mogelijkheden en een verantwoordelijkheid voor ecologisch groen, natuur- en landschapkwaliteiten en nemen die verantwoordelijkheid in veel gevallen ook.

- Vrijwilligersgroepen konden hun ideeën uitvoeren, hetgeen voor de betreffende gebiedjes belangrijk was en ook voor de positie van die vrijwilligers binnen de gemeente.
- De provincie heeft een sterk netwerk gekregen om ontwikkelingen rond natuurbeheer te volgen. Het beleid is veel duidelijker verankerd.
- De oprichting van de stichting Vrijwillig Landschapbeheer (nu Landschap Noord-Holland), het stimuleren van de vrijwillige weidevogelbescherming en eigenlijk ook de voortvarendheid waarmee de provincie de agrarische natuurverengingen ging stimuleren, kwamen voort uit de visie dat natuur overal kan zijn.
- Robuuste- en andere verbindingzones waren in NH zonder veel problemen op de kaart te krijgen. Realisatie is wat anders.
- Angst voor begrazing (ook in parken en recreatiegebieden) is weggenomen.

Achteraf is dus veel van het gedachtegoed van Peter tot uitvoering gekomen. De nieuwe regeling voor aanleg en herstel van landschapselementen (door Landschap Noord-Holland) heeft de rol van het ecologisch beheer overgenomen. Ook daarin is de visie van Peter terug te vinden, maar wel in een (weer) andere tijdgeest.

Castricum, april 2005

Drie miljoen gulden en de grote stap voorwaarts in het agrarische natuurbeheer

Walter Menkveld

Het beheer van veenweidegebied is al jaren een zorgenkind voor de provincie, maar eind 1994 is er opeens extra geld. Gedeputeerden Tielrooy en Achterstraat hadden in het college van gedeputeerde staten drie miljoen gulden in de wacht gesleept om iets te doen aan de ondersteuning van landbouw en natuur in de veenweidegebieden. Peter en ik kregen de opdracht om daar invulling aan te geven. Drie miljoen gulden, het klonk als een fortuin, maar toen we goed gingen kijken was het ook maar beperkt. Het veenweidegebied is groot en er zijn veel boeren. Dus we moesten keuzes maken voor de besteding.

In die tijd deden biologen van de Universiteit van Leiden experimenten met nieuwe beloningssystemen voor agrarisch natuurbeheer. Het waren kleinschalige experimenten rond resultaatbeloning. Dus niet betalen voor uitvoering van beheermaatregelen en gederfde inkomsten, maar voor echte natuurresultaten. Een bedrag voor elk nest weidevogels en hoe meer bijzondere plantensoorten in de slootkant hoe hoger de vergoeding. De experimenten waren een succes en rijp voor grootschalige toepassing. Met de drie miljoen gulden lag er een kans om op grote schaal aan de gang te gaan met resultaatbeloning. De landbouw reageerde enthousiast. Ze wilde wel eens laten zien dat ze net zo goed natuur kon produceren als de natuurbeschermingsorganisaties, of misschien zelfs wel beter.

In Waterland was al zo'n vijftien jaar het Samenwerkingsverband van Jonge Boeren en Natuurbeschermers actief. Dit Samenwerkingsverband had met experimenten een antwoord gevonden op de beperkingen Relatienota en de daarbij behorende beheerovereenkomsten. Ze was de bakermat van de vrijwillige weidevogelbescherming in Nederland en had veel deskundigheid opgedaan met slootkantbeheer. Die ervaring was rijp voor opschaling. En nu wilden ze de slag maken naar een professionele organisatie voor het agrarisch natuurbeheer in Waterland.
In de Eilandspolder hadden de landbouw, de plaatselijke milieugroep en de gemeente in

een convenant afgesproken dat ze zich gezamenlijk zouden gaan inzetten voor het behoud van de weidevogels in het gebied. Hoe dat moest en of er geld voor was, was nog onduidelijk.
Zo stonden er in Waterland en Eilandspolder twee initiatieven startklaar, die prima invulling geven voor de doelen van de drie miljoen gulden.

In het vroege voorjaar van 1995 kregen het Samenwerkingsverband Waterland en de WLTO Eilandspolder een symbolische cheque van elk anderhalf miljoen gulden. De beide gebieden werden hiermee uitgedaagd een plan te maken om te komen tot een professionele organisatie van boeren die aan de slag gingen met natuurbeheer. Resultaatbeloning voor weidevogels en slootkanten moesten onderdeel zijn van het plan. Het geld mocht worden gebruikt om de boeren vier jaar lang te belonen voor hun natuurproductie. Heel dat jaar werd door beide organisaties met man en macht gewerkt om te komen tot een organisatie voor agrarisch natuurbeheer, tot natuurbeheerpakketten en de daarbij behorendecontracten, controleprocedures en begroting, passend bij de wensen en mogelijkheden van het gebied.

Eind 1995 waren er twee verenigingen voor agrarisch natuurbeheer opgericht: de Agrarische Natuurvereniging Waterland en het Agrarisch Natuurbeheer Eilandspolder (ANE). In het voorjaar van 1996 voerden meer dan tweehonderdvijftig boeren op enkele duizenden hectaren weidevogelbeheer, slootkantbeheer, rietkragenbeheer en plas-dras-beheer uit.
Hiermee was een nieuwe lijn ingezet voor het natuurbeheer in Nederland. Al snel volgde de oprichting van andere verenigingen in West-Nederland en richtte de WLTO In Natura op, een koepelorganisatie voor het agrarisch natuurbeheer. De beheerpakketten van Waterland en Eilandspolder stonden een paar jaar later model voor de nieuwe pakketten agrarisch natuurbeheer van het Programma Beheer van het ministerie van LNV. De agrarisch natuurverenigingen krijgen een grote rol bij de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer. Binnen vier jaar waren het agrarisch natuurbeheer en de agrarische natuurverengingen niet meer weg te denken uit het natuurbeleid. Zelden zal een investering van drie miljoen gulden zo'n grote spin-off hebben gehad in het natuurbeleid.

Bergen, april 2005

Provincie Noord-Holland en Noord-Hollands Landschap

Een vruchtbare wisselwerking

Jos Teeuwisse

De natuur in Noord-Holland staat nog altijd onder druk, toch is de geschiedenis van de natuurbescherming in Noord-Holland een succesverhaal.
Er is geen enkele reden om tevreden te zijn over alles wat er in de afgelopen eeuw verdwenen is en er zijn goede redenen om bezorgd te zijn over wat er nog steeds verloren gaat, maar in de afgelopen dertig jaar is er op het gebied van bescherming en zorg voor natuur en landschap ook veel tot stand gebracht. Dit resultaat is tot stand gekomen dankzij een goede wisselwerking tussen de provincie en de belangenorganisaties. Een goed voorbeeld hiervan is de groei van Stichting Het Noord-Hollands Landschap.

Het Noord-Hollands Landschap werd in 1936 opgericht als tiende en toen één na laatste provinciaal Landschap. Eigenlijk werd het Noord-Hollands Landschap alleen opgericht, omdat bijna alle provincies al een Landschap hadden. Dat klinkt niet vooruitstrevend. Maar de situatie in Noord-Holland verschilde dan ook sterk van die in andere provincies. In Noord-Holland waren al meerdere natuurbeschermingsorganisaties actief. Zo hadden Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer al sinds het begin van de eeuw belangrijke terreinen in Noord-Holland in beheer en anders dan elders waren er ook nog het Gooisch Natuurreservaat en het Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland die mede met steun van de provincie aanzienlijke oppervlakten natuurgebied beheerden. In feite was bijna alle traditionele natuur (bossen, duinen, moerassen) al in bezit bij een van deze organisaties. De toegevoegde waarde van het Noord-Hollands Landschap werd in het jaar van oprichting dan ook niet groot geacht.
Dat veranderde echter na 1970 toen het belang van natuurbeheer op agrarische grond toenam. Het grootste deel van de provinciale grondoppervlak bestond uit landbouwgrond. Hier lag nog veel werk voor de stichting.

Eind jaren tachtig had het Noord-Hollands Landschap 1.000 ha in beheer en 1.000 dona-

teurs. De provincie Noord-Holland betaalde het jaarlijkse begrotingstekort van de stichting, maar werd daarbij al decennia erg kort gehouden. Regelmatig vond er overleg op ambtelijk en bestuurlijk niveau plaats om een verruiming van het budget te bewerkstelligen, meestal zonder resultaat. Dat veranderde echter met de komst van gedeputeerde Wim van Gelder.

Rond 1990 was de belangstelling voor natuurbescherming in de samenleving op een hoogtepunt. De politiek stelde groot belang in een draagvlak voor natuurbescherming onder de bevolking. Bij een hernieuwde vraag van NHL om een verhoging van de jaarlijkse bijdrage opperde hij dat hij binnen het college een verdubbeling van de bijdrage zou bepleiten, als het Landschap haar ledental wist te verhogen naar 25.000. Door het Landschap werd dit als een onmogelijke opgave beschouwd, maar doorgaan op de bestaande manier was ook geen optie. Het voorstel werd aanvaard en in navolging van Natuurmonumenten begon de stichting met actieve ledenwerving via direct mail. Een proef mailing leverde een onverwacht hoge respons op en dat gaf de doorslag om 600.000 Noord-Hollanders (alle adressen buiten Amsterdam) per brief te vragen donateur te worden van het Landschap. Binnen korte tijd groeide het aantal donateurs tot boven de 25.000. Van Gelder kon in GS verwijzen naar het maatschappelijk belang van het Landschap en kon zijn belofte van een verdubbeling van de jaarbijdrage gestand doen.

Beide ontwikkelingen: verruiming van het budget en het grotere aantal begunstigers, hadden grote invloed op de positie van Noord-Hollands Landschap. Vanaf nu was het Landschap niet louter meer een beheerder van natuurterreinen, maar werd voorlichting en promotie van natuur en landschap in Noord-Holland ook een wezenlijk onderdeel van haar taak. Bij de opzet van het tijdschrift Noord-Hollands Landschap werd nadrukkelijk niet gekozen voor een ‘clubblad’, maar voor een tijdschrift over natuur en landschap in de provincie. Ook de verschillende edities van de Natuurgids hadden de hele provincie als aandachtsgebied. Midden jaren negentig werd beleidsinvloed nog als derde taakveld aan de activiteiten van de stichting toegevoegd.
De snelle groei van 1.000 naar 25.000 beschermers kon daarna nog via een aantal stappen worden uitgebouwd naar 40.000, maar daarmee leek een soort magische grens bereikt te

zijn. Op 1 januari 2005 heeft NHL 40.873 beschermers en 2856 hectare in eigendom/beheer.

Peter Kant heeft bijna alle hierboven genoemde ontwikkelingen van nabij meegemaakt. Een aantal jaren als beleidsambtenaar natuur en landschap en later als adviseur van het bestuur namens GS. In beide functies was zijn rol belangrijk. Van hem hoorde directie en bestuur van het Landschap in een vroeg stadium wat de ontwikkelingen waren in het provinciale natuur- en landschapsbeleid. Anderzijds wist het provinciaal bestuur via Peter precies waar het NHL mee bezig was. Waar mogelijk werd natuurlijk getracht om elkaars belangen te versterken. Het doel van de sector natuur en landschap van de provincie en van NHL lagen duidelijk in elkaars verlengde. Door de persoon Peter Kant heeft deze wisselwerking altijd goed gewerkt en is de provincie Noord-Holland nog altijd rijk aan waardevolle natuurgebieden en een grote variatie aan landschapsschoon.
De provincie Noord-Holland en het Noord-Hollands Landschap zijn deze wisselwerker veel dank verschuldigd.

Castricum, april 2005

Samenwerking

Frieda van Diepen

'Noord-Holland Natuurlijk', ontwerpnota Natuurbeleid, lees ik in het N.H.Weekbericht van 14 april 2005, met het onderschrift: meer informatie bij Peter Kant. Hij kan dus niet weg bij de provincie; deze ontwerpnota moet wel definitief worden, en wat nog belangrijker is; natuurbeleid moet ook uitgevoerd worden. Dat blijft een rol van de overheid, ook en juist van de provincie! Daarbij zijn mensen als Peter Kant onmisbaar, mensen die initiatieven nemen, anderen enthousiast maken, tegenstanders overtuigen en uitvoerders bij elkaar brengen. Deze essentiële elementen zijn nodig voor een succesvol natuurbeleid - voor elk beleid overigens- en Peter Kant heeft de capaciteiten getoond die hierbij nodig zijn.
Graag wil ik enkele voorbeelden noemen uit de periode 1995-1998, waarin ik als gedeputeerde de portefeuille Natuur, Landschap en Openluchtrecreatie beheerde en uit de periode 2002-2005 waarin ik als voorzitter van het Overlegorgaan Nationaal Park Zuid-Kennemerland weer met Peter mocht samenwerken. Samenwerken is daarbij sleutelwoord.

In het natuur- en landschapsbeheer werken vele organisaties, professionals en vrijwilligers, overheden en particulier initiatief. Echter ieder werkt op zijn eigen terrein en vanuit de eigen visie en opvattingen. Een voorbeeld hiervan was de veelheid aan toegangskaarten voor bezoekers aan natuurterreinen die we alleen al in Noord-Holland in 1995 hadden. Dit is niet echt klantvriendelijk, een gezamenlijke toegangskaart – de natuurkaart–- ligt dan voor de hand. Gemakkelijker gezegd dan gedaan. Maar het is Peter gelukt, door diverse (ook financiële) belangen van PWN, Natuurmonumenten, Noord-Hollands Landschap en anderen heen, een uniforme toegangskaart te organiseren. Daarvoor was veel geduld, begrip en overtuigingskracht nodig en dankzij Peter werd ik de gelukkige eigenaar van toegangskaart nummer 1 in Noord-Holland. Een mooi voorbeeld van

samenwerking van de natuurbeschermers in Noord-Holland, waarin in de periode 1995-1998 hard is gewerkt.
Met wisselende intentie is door de jaren heen gebleken dat een gezamenlijke inzet van de Natuurbeschermingsorganisaties grote waarde heeft voor natuur- en milieubeleid en beheer. Tegenstellingen overbruggen en samenwerken is nodig. Niet alleen tussen natuurbeherende organisaties onderling, maar ook met andere partners, waaronder de boeren. Het agrarisch natuurbeheer verenigt deze partners. De overheid kan daarbij als stimulator een belangrijke rol vervullen.

Als bruggenbouwer heeft Peter Kant veel gedaan voor de instelling en het functioneren van het Nationaal Park Zuid Kennemerland. Uit het feit dat het bestuursorgaan van het Nationaal Park 'Overlegorgaan' heet, blijkt het karakter van de samenwerking van de partners in het park. Het NPZK werd na een lange en grondige voorbereiding in 1995 opgericht en na tien jaren blijkt dat uit samenwerking tussen overheden, rijk-provincie-gemeenten en natuurbeschermingsorganisaties en vrijwilligers grote winst is te halen voor het natuurbeheer.
Van harte hoop ik dat Peter Kant, nu hij als professionele overheidsdienaar gaat stop-pen,zijn grote gaven zal blijven inzetten als bewogen en inspireerde vrijwilliger.
Beiden zijn zeer nodig!

Huizen, april 2005

De onrust van 2003

Albert Moens

“Waarom doen we dit zo? Wie zegt dat dat moet? Wanneer is dit besloten?”
Onrust en nog eens onrust. Elke vier jaar opnieuw. Om de vier een nieuwe bestuurder, die het ‘natuurlijk’ weer helemaal anders wil.
Peter put – op basis van jarenlange ervaring – uit z’n tenen. Een beminnelijke lach in combinatie met scherpe, duidelijke antwoorden. Maar ook met enig plezier en een gemeend beleefde uitdaging. De automatische piloot ligt natuurlijk op de loer. Na jarenlange bemoeienis met het dossier natuur. “Albert, ik zal proberen je het uit te leggen” Een magistrale openingszet. Peter weet dat ik –naast onrust in m’n lijf- nieuwsgierig ben en graag (het liefst in korte tijd) veel wil leren. Mij verslaan op het onderwerp natuur is een koud kunstje, maar niet effectief in het samenspel ambtenaar-bestuurder. In dat samenspel spelen bij de spelers Peter en Albert verschillende aspecten. Op het hoogste abstractieniveau zou je het kunnen omschrijven als de spanning tussen continuïteit en zichtbare (korte termijn) resultaten. Dat hoeft niet altijd te worden uitgesproken. Wederzijdse herkenning en erkenning van die inzet is voldoende. Voldoende om er voor te zorgen dat het niet wordt ervaren als en kloof, maar als brug. Een brug die veel onderhoud vergt, in de vorm van overleg, praten en praten.
“Wat gebeurd er als we het anders doen. LNV is hier toch niet de baas ! Kunnen we dat niet even regelen met DLG?” Peter schrijft en laat z’n ogen rollen. Hij denkt na over wat hij zal zeggen en komt met een vervolg zet. “Albert dat zou kunnen, maar dan moeten we… enz.”
Hij richt z’n hoofd op en kijkt me aan. En dat aankijken laat bij mij een blijvende herinnering aan. Er zijn mensen die je niet aankijken, die laat ik in dit verband buiten beschouwing. Er zijn mensen die door je heen kijken; ook niet relevant. Er zijn mensen die je op een bijzondere manier aankijken. Dat doet Peter. Zijn ogen weerspiegelen op zo’n aankijkmoment het spel van geven en ontvangen. Dat is bijzonder, dat is Peter. Voor wie dit leest; let er eens op.

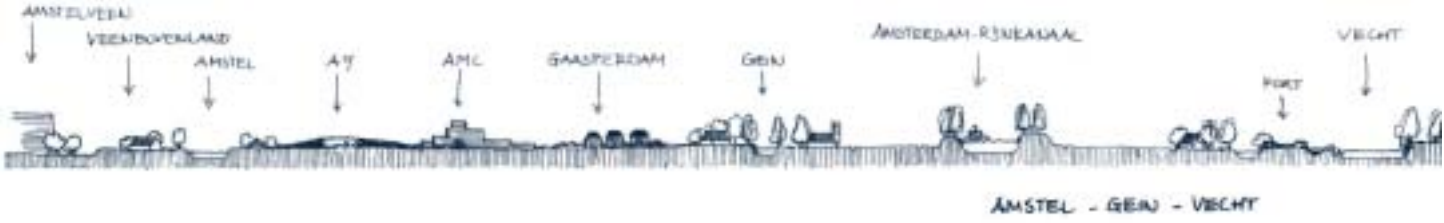

Peter, door jouw omgang met mij en je manier van kijken, ben ik de natuur gaan zien. In al haar facetten en hoedanigheden. Verschillen, overeenkomsten, verbanden, mogelijkheden, enz. Daar wil ik je hartelijk voor bedanken. Want jouw oneindige betrokkenheid bij alles wat natuur is – of beter gezegd: kan zijn – heb je een beetje laten afstralen op mij. De onrustige, de ongeduldige.
Peter: bedankt en ga vooral door met genieten van het natuurlijke leven.

Haarlem, april 2005

Met Moens meer mans!

Coen Verstand

Halverwege de uitvoeringsperiode is een goed moment om de koers voor de tweede helft uit te stippelen. De provincie staat voor het halen van de finish in 2018. En dat betekent dat zij met ingang van 2004 het tempo opvoert. En dat betekent voor alle partners in de uitvoering 'alle zeilen bij', onder aanvoering van gedeputeerde Albert Moens.
De inhoudelijke koers wordt iets verlegd. Noord-Holland gaat overstag: Particulier natuurbeheer wordt speerpunt. De Staten en GS zijn er zeer enthousiast over. Zeker ook om de agrariërs te steunen in hun ondernemerschap en hun rol als landschappers. Dat betekent wel dat er een paar honderd natuurbeheerders bijkomen! Een spannende ontwikkeling die vraagt om een heldere koers, een goede kapitein en een bemanning die daarop ingespeeld is. Sinds 2003 heeft Peter Kant daar, als roerganger, een grote bijdrage aan geleverd. Zijn strategie was 'alle hens aan dek', direct handelen dus: instellen van een natuurloket, een netwerk van deskundigen opbouwen en een inventarisatie van de wensen van de agrarische natuurvereniging en hun leden, en de initiatieven van de voorlopers zien en honoreren. Niet eerst een nota schrijven. We hebben wind mee. Dat betekent natuurlijk wel dat de organisatie getrimd moet worden. Peter heeft daar de hoofdlijnen voor neergezet. Samen met de Dienst Landelijk Gebied wordt dat verder uitgewerkt. Kaarten (rollen) worden opnieuw gedeeld, en ook letterlijk worden de (begrenzingen)kaarten tegen het licht gehouden. Waar liggen de kansen om particulier natuurbeheer en verwerving te laten slagen. Dat betekent dat de provincie en de partners in de uitvoering aan de keukentafel en in het dorpshuis zitten, zoals Moens zegt: "Met de pet in de hand". En daar alle mogelijkheden die de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur biedt goed onder de aandacht brengen (het 'Vijfluik' van Corine Hoogenbosch van DLG) en de kansen voor de agrariërs vanuit hun toekomstverwachting benoemen.
Het Noord-Hollandse PEHS-schip moet de laatste jaren nogal eens scherp aan de wind varen. Het ministerie LNV kampt met een cash-flow tekort. Al sinds eind 2002 heeft het

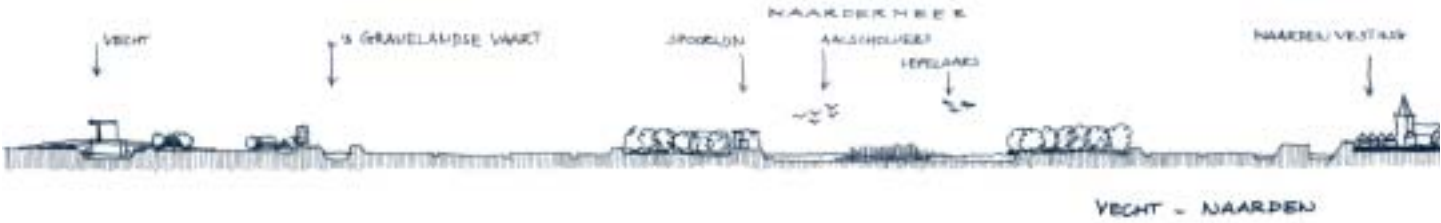

bestuur van Noord-Holland gehandeld om de gang erin te houden. Er is voorfinancieringsgeld beschikbaar gesteld. In 2005 zal daar een fors beroep op worden gedaan. Moens stelt zich op het standpunt dat hij desnoods om meer gaat vragen aan de Staten: we blijven op koers en op tempo!
Voor GS is verwerving, inrichting en beheer een drie-eenheid, gericht op duurzaam behoud van kwaliteit. Sinds jaar en dag baart het beheer in veenweide zorgen. In de naaste toekomst zullen keuzes worden gemaakt om de problemen niet naar de toekomst te schuiven.
En zo zal het goed uitgeruste Noord-Hollandse PEHS-schip, weliswaar zonder roerganger Peter Kant, zijn koers met kapitein Moens, voortzetten, en op tempo blijven door gebruik te maken van de heersende wind.

Haarlem, april 2005

Een huzarenstuk

Bart Edel

Soms hoor je burgers meesmuilend spreken over de Provincie als bestuursorgaan: een nutteloze tussenlaag, veel mooie praatjes en weinig slagkracht. Dit verhaal neemt dat vooroordeel weg. Het verhaal over twaalf veehouders bij het dorp Spijkerboor die van hun landbouwgrond natuurterrein wilden maken. En die daar, met steun van de gedeputeerde en onder ambtelijke aanvoering van Peter Kant, binnen zes maanden de volledige steun van hun Provincie voor kregen. Binnen een half jaar! Al het papierwerk in orde! Zo kan het dus ook!

Sinds enkele jaren kunnen particuliere grondeigenaren de functie van hun grond wijzigen en natuurbeheerder worden oftewel collega van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Deze regeling staat bekend als particulier natuurbeheer. Net als zijn voorgangers wil de huidige minister vol gas geven bij het realiseren van de ecologische hoofdstructuur, dat eilandenrijk van verbonden natuurgebieden in Nederland. Maar, de minister wil nadrukkelijk ook particulieren een rol geven bij verwerving en beheer. Ook boeren kunnen meedoen en onder dezelfde condities als de grote natuurorganisaties het landschap en de bijbehorende natuur verzorgen.

De veehouders waarover wij spreken, wonen in het Wormer- en Jisperveld, een ongeschonden, middeleeuws, met de hand gegraven landschap van kleinschalige natte weilanden en veel, heel veel vaarten en sloten. De kern van het gebied was aangewezen als natuurterrein en is hoofdzakelijk alleen per boot bereikbaar. Om het vaargebied heen ligt een schil van landbouwgronden, waaruit de afgelopen decennia de meeste agrarische activiteit is verdwenen. Nog slechts enkele veebedrijven proberen ‘het hoofd boven water te houden’ en dit mag u ook letterlijk nemen. Deze boeren nu, hebben aan de gedeputeerde gemeld, dat zij verder willen gaan als natuurbeheerders. Of de Provincie zo vriendelijk wou zijn om hun gronden als een speer te begrenzen als natuur.

Op het Provinciehuis waren de medewerkers al doende met een zogeheten robuuste verbindingszone van de kust van de Noordzee tot aan de kust van het IJsselmeer. Het voorstel van de Spijkerboorse veeboeren paste wonderwel. De agrarische natuurvereniging Waterland, die de voorlichting verzorgde over particulier natuurbeheer, komt binnen de nieuwe begrenzing uiteindelijk met 500 hectaren landbouwgrond uit de bus, die de eigenaren wilden omzetten in weidevogelterrein. Binnen zes maanden is de hele voorbereiding, behandeling, inspraak en besluitvorming van de Provincie over dit nieuwe stuk ecologische hoofdstructuur achter de rug. Soms passen de puzzelstukjes in het overlegmoeras van de Lage Landen verrassend vlot in elkaar. Jammer dat dit resultaat praktisch het laatste kunstje 'in functie' blijkt te zijn van Peter Kant.

Spijkerboor, april 2005

Terugblik in 2018

Nico Jonker

Het was net op tijd

In december 2018 komt het laatste stukje van het Noord-Hollandse Natuurnetwerk af. Vijfentwintig jaar heeft het geduurd, maar dan ligt er ook wat. De weg om tot het Netwerk te komen is echter heel anders gelopen dan in 1993 was voorzien.
Het project gaat van start onder de titel 'provinciale ecologische hoofdstructuur', maar op advies van communicatiedeskundigen is die naam gewijzigd in het meer aansprekende 'Noord-Hollands natuurnetwerk'.

Van vliegende start naar stroop

Het begint als een exercitie waarbij provincie, rijk en de gezamenlijke natuurterreinbeheerders eendrachtig samenwerken om een keten van grote natuurgebieden verwerven. Daarom en doorheen zorgen de boeren voor weidevogels, kleurige akkerranden en bloemrijke slootkanten. De eerste jaren loopt het prima, maar gaande weg treedt er vertraging op. De oorzaken zijn legio zoals hoge grondprijzen, teruglopende budgetten, hoge lasten voor beheer, milieuproblemen, ongebreidelde regeldrift van het ministerie van LNV, grond die helemaal niet te koop komt, ingewikkelde regelingen die niet uitnodigen om mee te doen aan natuurbeheer, en zo meer. En na een jaar of tien komt het ijzersterke idee van de ecologische hoofdstructuur zwaar onder vuur te liggen omdat natuur 'uit' raakt en politiek en bestuur hun geld liever in zetten voor zorg, onderwijs en grote steden.

Wie kan het natuurbeleid nog volgen?

Ook de uitvoering van het beleid dreigt te verworden tot een natuurbureaucratie die zijn weerga niet kent met een ondoorgrondelijk jargon als soortmanagementplannen, prioritaire natuurdoeltypen, quota van zware en half zware weidevogelpakketten, habitatrichtlijngebieden en vogelrichtlijnsoorten met bijlage vier soorten (de werking van bijlage drie is tijdelijk opgeschort), productiebosquota, natuurgebiedplannen, ganzengedoogzones en watergerelateerde natuurwaarden.

Ondertussen nemen in het buitengebied de bebouwing en stikstofuitstoot toe, verruigen en verzuren veel natuurgebieden, sterven kemphaan en watersnip uit en neemt de grutto dramatisch af waarvan de boeren en natuurbeheerders elkaar de schuld geven. Natuur lijkt vooral te bestaan uit pitrus, soepganzen en muskusratten.En zo lijkt het natuurbeleid in het nieuwe millennium krakend en piepend tot stilstand te komen.

Gelukkig zijn er ook lichtpuntjes

Het blijkt dat de duinen in goede handen zijn bij de waterleidingbedrijven, deze voormalige wateronttrekkers ontwikkelen zich steeds meer tot verantwoordelijke duinbeheerders. Ze vragen voor het beheer van de Noord-Hollandse waterdrinkers een klein bedrag en financieren daar het beheer mee. Omdat ze het goed doen en duidelijk aan hun klanten uitleggen betalen die er graag voor. De Noord-Hollanders krijgen er een goed en zorgvuldig beheerd duin voor terug. Goed voor hen, en goed voor het imago van waterleidingbedrijven die zo maatschappelijk verantwoord kunnen werken. Bench marking heet dat. Een ander lichtpunt zijn de particulieren die aan natuurbeheer willen gaan doen. Er verschijnen steeds meer bewoners in het landelijk gebied die graag wat over hebben voor een mooi landschap en waardevolle natuur. Rijk en provincie moedigen dit ook aan en begin 2000 melden zich de eerste particuliere natuurontwikkelaars, zowel boeren als niet landbouwers. Na een aarzelend begin maakt particulier natuurbeheer een stormachtige ontwikkeling door. Voor het wat ingeslapen Spijkerboor maken boeren, burgers en nieuwe buitenlui gezamenlijk plannen voor hun omgeving en binnen een paar jaar ontwikkelt men daar een heel hernieuwd en levendig platteland, met nieuwe streekeigen kazen, vlees en dranken en rustige logementen, als ware het een Toscane aan de Zaan.

Van lichtpuntjes naar groot licht

En zo zijn er meer lichtpunten. Steeds vaker zijn er locale initiatieven om aan natuur- en landschapbeheer te doen. Rijk en provincie gaan door met stimuleren om meer ruimte te geven aan particulieren. De terreinbeherende organisaties stellen zich in het begin terughoudend op, eerst zien en dan geloven lijkt hun motto, maar gaande weg zien ze in dat ze heel goed kunnen samenwerken met deze nieuwkomers. Als eerste gaat Landschap Noord-Holland een samenwerkingsverband aan met de Noord-Hollandse agrarische natuurverenigingen om al die nieuwkomers op de natuur- landschapsmarkt te helpen

met kennis, ervaring, voorbeeldprojecten, monitoring en inventarisatie. Dat loopt goed en daarna ontdekt het Landschap dat het nog veel grootschaliger kan. Ze gaan een samenwerking aan met de Dekamarkt die zich graag als een typische en verantwoordelijke Noord-Hollandse supermarktketen wil profileren. De Dekamarkt neemt de beheerskosten voor een groot aantal kleine, maar zeer Noord-Hollandse natuurgebiedjes voor haar rekening en het logo van Landschap Noord Holland prijkt op veel van haar producten. Een andere, ook Noord-Hollandse supermarkt, de Deen, miste de boot om zich een Noord-Hollands natuurimago aan te meten en raakt daardoor sterk achterop bij haar concurrent.

Met dank aan de Chinezen

De markt voor natuur en landschap en de daarbij behorende belevingseconomie blijkt steeds belangrijker voor het bedrijfsleven. Toch was de verrassing groot toen Staatsbosbeheer in zee ging met Chinees bedrijf van durfkapitaal om het beheer over te nemen van de Kalverpolder, aan de rand van de Zaanse Schans. Dit bedrijf, dat al eerder de Rotterdamse haven over nam, zag de unieke waarde van de Kalverpolder. Dat zit zo, in China is door de snel expanderende economie een kapitaal krachtige middenklasse van driehonderd miljoen mensen ontstaan die in grote, veel te snel gegroeide, smerige steden leven en graag op zoek gaan naar authentieke landschappen met een boeiend verleden. Dat vinden ze vooral in het Europa. De schilderijen van de Hollandse meesters spreken erg tot hun verbeelding. Ze willen die landschappen met molens, sloten, wolkenluchten en koetjes in de wei wel eens in het echt zien. Tot dan sjokten de miljoenen Japanners, Koreanen en andere mensen uit verre landen wat op het dijkje langs de Zaanse Schans, maar het waren de Chinezen die zagen dat je daar de tot dan toe verwaarloosde polder bij moet betrekken. De gezaghebbende wereldlandschapskundige professor Chi Xong Ho is een groot kenner van de West Europese veenweiden en prijst de gaafheid van de Noord-Hollandse gebieden. De koppeling van het behoud van de Kalverpolder aan de Zaanse Schans is een groot succes, zowel economisch als ecologisch. Jaarlijks bezoeken acht miljoen Chinezen de Zaanse schans als een van de hoogte punten op hun trip ‘Old Europe in eight days’.

Na dit succes melden zich meer internationale consortia en moest het beheersfonds van Laag Holland strenge selectiecriteria hanteren om te zorgen dan het niet te onder gaat

aan overaanbod. Het is een variatie op de droom van veel Nederlandse ondernemers om miljonair te worden door aan iedere chinees een exemplaar van zijn product te verkopen.

Zorg voor het beheer…

En dan het beheer. De Noord-Hollandse natuur is door mensen gemaakt en beheerd. En dat beheer werd altijd uitgevoerde door veel verschillende mensen op veel verschillende manieren. Dat is de basis voor de variatie in planten, dieren en landschappen en dus Noord-Holland, op iedere plek weer anders.
Maar mensenarbeid is duur en wordt steeds duurder. Het beheer moet dus steeds efficiënter, met als resultaat minder mensen die met steeds grotere en zwaardere machines steeds grotere oppervlaken in steeds kortere tijd beheren. De monomaan doorgevoerde efficiency en rationalisering in het beheer en onderhoud eist zijn tol in de kwaliteit van het landschap. De subtiele overgangen en variatie verdwijnen en het ziet er steeds floddeeriger uit.

Normen en waarden in de praktijk

Toch is ook het beheersprobleem opgelost, en wel via een zeer onverwachte wending. Jarenlang sudderde er in de landelijke politiek een discussie over normen en waarden. Oeverloos kabbelde dat door, totdat normen en waarden eindelijk een praktische vertaling kregen in de "zorgvuldig omgaan met je omgeving en mensen die dat willen daartoe in staat stellen". Het doel is heel simpel: in de zorg meer handen aan het bed, meer blauw op straat, meer meesters en juffen voor de klas en ook meer handen in het landschap. Onder de bezielende leiding van de Minister president ging er een Task Force 'normen en waarden in de praktijk' van start. Daarin zaten de ministeries van Justitie, Onderwijs, Sociale Zaken, Volksgezondheid, Financiën en Natuurbeheer. Doordat zij echt gingen samenwerken bleek er veel meer mogelijk, en met het zelfde geld. Hun grote voorbeeld was een eerdere actie van het ministerie van LNV en de gezamenlijke provincies om vijftien bureaucratische regelingen samen te voegen, het geld in een pot te doen en heldere doelen te formuleren. Dit was uiterst effectief, en de tijd blijkt rijp omdat interdepartementaal te doen.

Wie het landschap met liefde beheert, krijgt er schoonheid voor terug

En nu zie je overal in het landschap taakgestraften, werkelozen, arbeidshalfgeschikten, probleemjongeren, drop outs, uitgebrande leraren, minder validen, diepgevallen captains of industrie en voormalig graaiende topmannen met een slecht geweten en vrolijke vutters in het landschap aan het riet maaien, wilgen knotten, fruitbomen snoeien en sloten schonen. Ieder met zijn eigen tempo, vaardigheden, beperkingen en achtergrond. Maar allemaal met inzet en enthousiasme gedaan, want als je een landschap met liefde beheert geeft het landschap er schoonheid voor terug. En dat is te zien

Iedereen tevreden!

En zo kwam het Noord-Hollandse natuurnetwerk weer op de rails.
Via de globalisering hebben we leren zien hoe bijzonder en gevarieerd Noord Holland is. Was het niet de boerenvoorman Wim Schermerhorn die zei dat als je de trein van Den Helder naar Boedapest neemt er tussen Den Helder en Amersfoort meer landschappelijke afwisseling is dan tussen Amersfoort en Boedapest. In plaats van een probleem is het een voorrecht om zoveel bijzondere Noord-Hollandse natuur en landschappen te mogen beschermen. Door de sociale vernieuwing, die voortkomt uit de normen- en waardendiscussie vervagen de verschillen tussen recreatie, natuur en landschap. Tienduizenden mensen raken betrokken en het landschap is weer mooi, gevarieerd en levend. Dat beweerde Peter Kant al ergens halverwege de jaren zeventig, en hij had het goed gezien. Iedereen is nu tevreden, in 2018. Het lijkt mij een mooi moment om ook met de VUT te gaan.

Hoewel iedereen?

Niet iedereen is tevreden; om de paar jaar valt bij de provincie nog steeds een brief in de bus van het ministerie van LNV dat Noord-Holland niet voldoet aan het in Interprovinciaal afgesproken quotum productiebos binnen de ecologische hoofdstructuur. En nu haalt Nederland niet meer de taakstelling om voor 70% zelfvoorzienend te zijn.
Tja, die brief moet iemand anders dan maar beantwoorden.

Haarlem-Noord, april 2005

Colofon

Uitgave

Provincie Noord-Holland
Postbus 123
2000 MD Haarlem
Tel.: (023) 514 31 43
Fax: (023) 514 40 40
Internetadres: www.noord-holland.nl
E-mailadres: post@noord-holland.nl

Eindredactie

Nico Jonker

Illustraties

Marian Heijnis

Grafische verzorging

Provincie Noord-Holland
MediaProductie

Papier

Hello matt, houtvrij MC

Oplage

50 exemplaren, 2e druk,

Haarlem, september 2005